

AKADEMIA E SHKENCAVE E RPSSH TË SHQIPËRISË
INSTITUTI I HISTORISË

949.65

P 94

PROBLEME TË PAVARËSISË SË SHQIPËRISË

84P.65

294

AKADEMIA E SHKENCAVE E RPS TË SHQIPËRISË
INSTITUTI I HISTORISË

PROBLEME TË PAVARËSISË
SË
SHQIPËRISË

(Referate)

TIRANË 1987

Në këtë libër botohen referatet e mbajtura në Konferencën Kombëtare kushtuar 75-vjetorit të Shpalljes së Pavarësisë së Shqipërisë të organizuar nga Akademia e Shkencave e RPSSH në bashkëpunim me Universitetin e Tiranës «Enver Hoxha».

196 kört libet bolohen reletet e mpa-
tura na konteneren Kombolara kaaluar
75-76toit to shpalet se Parvashis se
shpalet to organit na Alibonja e
shpalet e TUSH na bashkëpunim me
Universitetin Tinas - Evropë Holandë.

ALEKS BUDA

FJALA E HAPJES

Të dashur shokë e shoqe!

Ngjarja së cilës i kushtohet Konferenca jonë, e organizuar nga Akademia e Shkencave në bashkëpunim me Universitetin «Enver Hoxha» të Tiranës me rastin e 75-vjetorit të Shpalljes së Pavarësisë së Shqipërisë, nuk e merr rëndësinë e saj dhe domethënien thjesht e vetëm nga vitet që na ndajnë prej saj — në historinë e një populli shtatë dekada nuk janë shumë. Domethënien e saj të veçantë ajo e merr nga rruga aq e vështirë që iu desh popullit shqiptar të vijë te kjo ditë, një rrugë aq dramatike, hipje e zbritje, vuajtjesh e sakrificash drejt pavarësisë kombëtare. Janë pikërisht këto rrethana që e bëjnë popullin shqiptar ta presë këtë ditë si një datë kulmore, madhore të historisë së tij. Me gjithë masat punonjëse që e presin këtë ditë me një hov të ri patriotizmi e fitoresh në punën e tyre krijuese, bashkë me ne e presin këtë ditë të gjithë bashkatdhetarët, të gjithë shqiptarët kudo që të jenë, të cilët me atdheun mëmë janë të lidhur me mendje e zemër, me mijëra fije të dashurisë e të traditës historike.

Më lejoni që në emrin tuaj t'u shpreh gëzimin e mirënjohjen tonë shokut Ramiz Alia dhe udhëheqësve të tjerë të Partisë e të shtetit që na nderojnë me praninë e tyre në punimet e kësaj konference.

Nuk janë në vetvete dekadat; domethënien e kësaj dite e jep ai dimension tronditës, tragjik e heroik, ai raport midis një robërie mijëvjeçare në kuadrin e nën thundrën e perandorive botërore që e çuan popullin shqiptar deri në buzë të greminës, të zhdukjes së tij fizike dhe kësaj fitore të vonë të jetës së pavarur shtetërore — më vonë se shumica e popujve evropianë.

Këtë rrugë historike drejt pavarësisë e sovranitetit, Konferenca jonë i vë vetes për detyrë ta pasqyrojë në disa aspekte kryesore në dritën e metodologjisë dhe dialektikës sonë materialiste, në dritën e mendimit shkencor të Partisë dhe të mësuesit tonë të madh, shokut Enver: të zbulojë ndërthurjen dramatike, dialektikën e bashkëveprimit të faktorëve të brendshëm subjektivë e objektivë, pozitivë, me faktorët e jashtëm aq herë negativë; të vejë në dukje proceset ekonomike e shoqërore, politike dhe ideologjike-kulturore të ndërlikuara që vepruan për arritjen e asaj fitoreje që përbën 28 nëntori 1912. Me konceptet dhe rezultatet e saj shkencore që do pasqyrohen në disa aspekte në këtë konferencë, historiografia jonë i kundërvihet në mënyrë ballore një vargu pikëpamjesh metodologjike semipliste, antishkencore, prapa të cilave fshihen shpesh qëndrime antishqiptare që shfaqen ende sot, sidomos në lidhje me rrugën historike të popullit drejt 28 nëntorit 1912.

Akti historik i Vlorës, ajo sfidë historike nuk qe, siç është thënë, një rrjedhim mekanik i zbrazëtisë që paska shkaktuar shembja e perandorisë së sulltanëve, një rrjedhim koniunkturash diplomatike, makar as një dhuratë miqsh të dyshimtë, ashtu si nuk qe ky popull, ashtu siç duan ta paraqesin, karakterizuar gjatë historisë së tij nga paaftësia për një jetë të përparuar shoqërore e shtetërore, nga përçarja në krahina, fise e fe — një konglomerat pa unitet ekonomik e territorial — asgjë tjetër veçse një

material brut për të mbushur e plotësuar kërkesat e njerës a tjetrës fuqi të madhe ose të vogël.

Rrjedhë procesesh shekullore, konvergjençash ekonomike-shoqërore, kulturore e historike, tradita të mëdha lirinashë, lufta për lirinë dhe pavarësinë, për përparimin ka përbërë një komponente të përhershme, të vazhdueshme, të pashlyeshme që ka përshkuar historinë e këtij populli fanatik lirinashës nëpër shekuj.

Sfida shqiptare e 1912-ës nuk lejoi realizimin e planeve grabitqare të imperializmit e shovinizmit ndërkombëtar: por ajo nuk mundi t'i ndalë dorën politikës kriminale shtetmadhe që u vu në lëvizje e veprim sa herë që i shfaqej mundësia e volitshme për të realizuar copëtimin e «presë» shqiptare. Prologu qe 1878, verdikti imperialist u dha më 1912-13 dhe orvatje të reja vijuan më 1915-19-20 për t'u përsëritur më 1939 e 1943.

Jo në tryezën e gjelbër të diplomacisë u vunë bazat e lirisë sonë shtetërore e të pavarësisë e të përparimit. Ajo faqe e re që u hap në Vlorë në librin e historisë, ajo portë drejt së ardhmes nuk mund të mbyllej më kurrë; ashtu si nuk mund të shuhej më kurrë ajo shprehje objektive e ligjshme e zhvillimit historik, kërkesa për bashkimin e këtij kombi, e shprehur botërisht kaq herë në vendimet, thirrjet, kërkesat drejtuar bashkëkohësve, drejtuar botës në kuvendet e shekujve, nga lidhja e madhe shqiptare në Prizren, nga Kuvendet kryengritëse të Greçes, Sinjës, Junikut, në pragun e pavarësisë dhe në kuvendin Kombëtar në Vlorë. Njësia ishte komponentja plotësuese e Pavarësisë; kjo donte të thoshte mishërimi i kombit si realitet veprues, i pavarur, i përparimit historik-shoqëror, ekonomik, politik e kulturor.

Është një komponente themelore e konstante e historisë se veprimin e proceseve madhore të përparimit që janë shprehje ligjësish objektive, siç qe 28 nëntori 1912, mund ta vonojnë, por nuk mund t'i shpërbëjnë as intrigë e mashtrim, as komplete e tradhti të klasave sunduese dhe politika e tyre antipopullore e antikombëtare, kur prapa tyre qëndrojnë forcat e masave popullore dhe në krye të

tyre qëndron një mendim politik, një ideologji përparimtare e revolucionare. Me gjithë kufizimin e tyre, ky qe mësimi i ngjarjeve të 1878, të 1912, 1920, por ky qe mësimi madhor i pavdekshëm i asaj epoqe që nisi më 8 nëntor 1941 dhe çoi në fitoren më të madhe të popullit shqiptar — në fitoren e 29 nëntorit 1944.

Dy datat e mëdha që për vit vijnë të dyja së bashku, bij të lavdishëm të nëntorit tonë të kuq, janë pjesë të pandashme të historisë sonë. Ato janë mish prej mishi e gjak prej gjaku të historisë së popullit tonë punonjës, i cili nën udhëheqjen e Partisë së klasës punëtore me në krye shokun Ramiz Alia, duke ndjekur mësimet e udhëheqësit e mësuesit të pavdekshëm Enver Hoxha, po ndërton sot në këtë truall të lashtë të kombit tonë mbi themelet e një historie heroike mijëravjeçare, kështjellën vigane të socializmit.

STEFANAQ POLLO

SHPALLJA E PAVARËSISË SË SHQIPËRISË

Shpallja e Pavarësisë së Shqipërisë në Vlorë më 28 nëntor 1912 i dha fund sundimit shekullor osman duke shënuar një kthesë rrënjësore në fatet e vendit. «Populli shqiptar, ka thënë shoku Enver Hoxha, i dha grushtin e fundit ushtarako-politik Perandorisë Otomane, duke kurorëzuar ëndrat dhe aspiratat mijëvjeçare dhe revolucionare të tij... Shqipëria u shpall sovraane, e pavarur jo vetëm ndaj zgjedhës otomane por edhe ndaj çdo zgjedhe e zinxhirëve të rinj që farkëtoheshin për ne në kudhurat e imperialistëve e të fqinjëve».¹ Rilindja Kombëtare arrinte me këtë apogjenë e vet, sepse pavarësia kurorëzonte luftërat e përpjekjet heroike të brezave të tërë për të kthyer lirinë e humbur, për të gëzuar të drejtat kombëtare dhe për t'i hapur vendit rrugën e zhvillimit e të përparimit.

Me vendimin historik të Kuvendit të Vlorës triumfante edhe në Shqipëri parimi i kombësisë i shpallur nga rilindësit tanë dhe nga demokracia ballkanike dhe evropiane qysh në shek XIX. Vihej në vend kështu një e drejtë imanente e një kombi të formuar në territorin e vet të

1) Enver Hoxha. *Për shkencën*. Tiranë, 1985, v. I, f. 113.

banuar pa ndërprerje gjatë shekujve, me gjuhë, kulturë, histori e individualitet të vetin, e drejtë e fituar në llogoret e një lufte të gjatë e të ashpër, e drejtë që i takonte edhe për kontributin e vyer që kishte dhënë në procesin çlirimtar ballkanik dhe evropian.

Me gjithë kufizimet e saj, pavarësia, e parë edhe nën prizmin e zhvillimeve të mëvonshme, e afirmoi me dinjitet idenë e madhe të kombësisë dhe të unitetit kombëtar edhe pse vendi ishte në pjesën më të madhe i pushtuar nga ushtri të huaja.

Pavarësia e Shqipërisë nuk ishte thjesht vepër e një grushti patriotësh që ngritën flamurin në Vlorë. Ata sigurisht kanë vendin e tyre të nderuar në histori. Por ata dhe Kuvendi Kombëtar i Vlorës sanksionuan juridikisht me një akt të nënshkruar nga përfaqësuesit e kombit atë që kishin përgatitur gjatë dhjetëra e dhjetëra vjetëve, me luftë, vuajtje e sakrificat masat e gjera popullore në të gjitha trevat shqiptare. Në themelet e pavarësisë kishte vënë gurë e gjithë Shqipëria.

Ngjarjet e shënuara përfaqësojnë vepra madhore të popullit. Ato marrin një vlerë të veçantë kur kanë karakter progresiv, i japin lëmshtit të kontradiktave një zgjidhje të drejtë në përputhje me prirjet pozitive të zhvillimit historik. Shpallja e Pavarësisë bën pjesë në ato ngjarje që shënojnë etapa në procesin historik. Ajo mbylli një epokë, epokën e shkëlqyer të Rilindjes për t'u çelur brezave të ardhshëm rrugë të reja. Si e tillë ajo ka rëndësi jo vetëm për kohën kur ndodhi e për kthesën që shënoi, por edhe për pasojat pozitive që la pas. Ajo ruan vlerën e saj edukuese e mobilizuese edhe për të ardhmen. Prandaj kremtimi i përvjetorëve të saj, evokimi i bëmave të të parëve tanë, vlerësimi i tyre në dritën e dialektikës marksiste përbën një detyrë jo vetëm për historianët, por për gjithë shoqërinë. Dashuria dhe respekti për të kaluarën e ndritur janë një nga dëshmitë më shprehëse të patriotizmit e të vitalitetit të popullit tonë. Kremtimi i ngjarjeve të mëdha historike bëhet nga ana tjetër një nxitje për t'u thelluar në studimin e tyre mbi bazën e fakteve të reja